

Key words: parenting, phenomenon, approaches, theory, concept.

Лемещенко Оксана Рудольфівна – старший викладач кафедри гуманітарних та фундаментальних дисциплін Сєверодонецького інституту МАУП.

УДК 364.6:314.745

Літвінова О. В.

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В СИТУАЦІЇ ЗМІНИ СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

В статті представлено теоретичне обґрунтування проблеми соціально-психологічної адаптації особистості в ситуації зміни соціального середовища. Визначено актуальність зазначеної проблеми у зв'язку із складною політичною, соціально-економічною ситуацією в українському суспільстві, а що саме головне – наявністю бойових дій і появою великої кількості вимушено переміщених осіб. Проаналізовано основні підходи до проблеми вивчення соціально-психологічної адаптації в рамках діяльнісного підходу, інтеракціоністського підходу, представників грузинської психологічної школи. Визначено особливості соціально-психологічної адаптації вимушених переселенців як процесу і результату (набуття адаптованості). Показником успішної соціально-психологічної адаптації індивіда можна вважати високий соціальний статус в даному середовищі, психологічну задоволеність новим середовищем в цілому та її найбільш важливими для нього елементами. З'ясовано, що існує залежність успішності соціально-психологічної адаптації особистості до нових соціальних реалій від статі, віку, рівню освіти, попереднього життєвого досвіду. Доведено, що успішність соціально-психологічної адаптації особистості в ситуації зміни соціального середовища залежить від вирішення проблем вимушених переселенців на макро, мезо, мікро та внутрішньоособистісному рівнях суспільних відносин. Джерел – 8.

Ключові слова: адаптація, соціально-психологічна адаптація, вимушено переміщені особи, культурний шок, адаптованість, життєві ситуації, безперервність життя.

Постановка проблеми. Сучасна українська реальність є вкрай складною і нестабільною, що викликає у людини почуття тривоги, невпевненості, хронічне переживання стресу. В подібній стресовій ситуації знаходиться велика частина нашого суспільства, особливо його соціально незахищені верстви, такі як діти, люди похилого віку і ті, хто був вимушений покинути місце свого постійного проживання. Вони не тільки втратили близьких, дім, майно, роботу; більшість з них вимушені починати життя з нуля, причому в новому, незвичайному для себе середовищі. Невизначеність характеризує їхнє теперішнє і майбутнє. Крім того, більшість з цих людей перенесли жахи руйнувань, насильства, які є супутниками військових конфліктів, тобто відчували на собі реальну загрозу фізичного знищення.

Життєві ситуації – це сукупність значущих для людини подій і пов'язаних з ними потреб, цінностей і уявлень, що впливають на її поведінку і світогляд в конкретний період життя. Серед життєвих ситуацій виокремлюють усталені ситуації (або нормальні) і складні (або проблемні). Проблеми ситуації виникають тоді, коли порушується упорядкованість течії життя людини, не має можливості вирішити ту чи іншу проблему за допомогою звичайних

схем поведінки. При цьому джерело життєвих труднощів виявляється як в особистих діях індивіда, так і в соціальному середовищі. Людина, яка знаходиться в складних життєвих ситуаціях не може повноцінно функціонувати, необхідно змінювати свою поведінку, що потребує підвищеної соціальної активності при виборі стратегії та засобів діяльності, спрямованої на досягнення бажаного результату. Знаходячись в такій ситуації людина потребує професійної допомоги, щоб відновити втрачені сили, повірити в себе, знайти ресурси для подальшого функціонування, успішно адаптуватися в новій соціальній реальності. Але травмовані люди часто утримуються від психологічної допомоги, тому що в нашому суспільстві ще не існує розгорнутої мережі психологічної служби і не всім зрозумілі її можливості, відсутня мотивація на отримання психологічної допомоги з боку людини. Більшість людей, які стали вимушеними переселенцями так сильно пригнічені побутовими проблемами, що про психологічну підтримку їм ніколи й думати. Але проблема стоїть в тому, щоб довести людям, які опинились в складних життєвих ситуаціях, необхідність і доцільність соціально-психологічної підтримки у вирішенні їхніх проблем, що дозволить більш швидко адаптуватися до змін соціального середовища, знайти в собі психологічні ресурси для відновлення свого емоційного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляд проблеми соціально-психологічної адаптації не новий в психології і містить безліч підходів до визначення даної дефініції. Одні автори розглядають адаптацію як процес засвоєння індивідом суспільних взаємин, норм поведінки та системи цінностей (Г. Андреева, В. Зінченко, В. Розов, Б. Мещеряков). Інші, такі, як Ю. Альошина, П. Кузнецов, Г. Медведев акцентують увагу на засвоєнні соціального досвіду суспільства в цілому та мікросередовищі, до якого належить індивід. Спроба розкрити зміст адаптації здійснювалась ще І. П. Павловим, який зазначав, що в процесі адаптації значну роль відіграє нервова система, як фактор рівноваги і механізм, який організує чітку адаптивну систему [6] В рамках діяльнісного підходу адаптація розглядається як оптимальна реалізація особистісних внутрішніх можливостей, здібностей людини, її особистісного потенціалу, психологічного включення в діяльність [1].

В сучасній зарубіжній психології значного поширення набули необіхевіористська (Г. Айзенк, Р. Хенклі), інтеракціоністська (Т. Шибутані, Л. Філіпс) та психоаналітична (Г. Гартман, З. Фрейд) концепції адаптації. На думку цих науковців в процесі адаптації активні зміни відбуваються як в самій особистості, так і в середовищі, завдяки чому між ними виникають взаємини адаптованості. Т. Шибутані вважав, що адаптація – це сукупність пристосувальних реакцій, в основі яких лежить активне освоєння середовища, його змін та створення необхідних умов для успішної діяльності [7].

Представники грузинської психологічної школи пов'язують поняття «адаптація» з поняттям «установка», як необхідної опосередкованої ланки між діями зовнішнього середовища та психічною реальністю людини, як готовності до певної активності, яка в свою чергу обумовлена потребою суб'єкта і об'єктивною ситуацією (Д. М. Узнадзе), і як механізму адекватного та цілеспрямованого пристосування індивіда до середовища (Ш. Надірашвілі) [5]

М. В. Григорєва зазначає, що соціально-психологічна адаптація представляє собою елемент діяльності, функцією якої є засвоєння відносно стабільних умов середовища, вирішення типових проблем шляхом використання прийнятих засобів соціальної поведінки і дій. Основним засобом соціально-психологічної адаптації є прийняття норм і цінностей нового соціального середовища (групи, колективу, територіальної спільноти), сформованих форм

взаємодії (формальних та неформальних зв'язків, сімейних стосунків тощо), а також форм предметної діяльності (наприклад, засобів професійного виконання праці чи сімейних обов'язків). Показником успішної соціально-психологічної адаптації індивіда можна вважати високий соціальний статус в даному середовищі, психологічна задоволеність новим середовищем в цілому та її найбільш важливими для нього елементами [2]

Мета статті полягає у розкритті змісту соціально-психологічної адаптації особистості в ситуації зміни соціального середовища; у з'ясуванні основних напрямків психологічної підтримки особистості, яка вимушена проходити процес адаптації до нових реалій життя.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Л. В. Ключнікова, що досліджувала проблему соціально-психологічної адаптації переселенців, розуміє під цим поняттям [4]:

- процес включення особистості у взаємодію із соціальним середовищем і орієнтація в ньому;
- усвідомлення проблем, що виникають в ході взаємодії із середовищем;
- знаходження шляхів вирішення проблемних ситуацій;
- вибір найбільш адекватної для особистості діяльності в даних умовах з метою досягнення відповідності між собою (своїми інтересами, потребами, можливостями) і соціальним середовищем.

Автор підкреслює наявність двох аспектів адаптації – як процесу і як результату. В першому випадку досліджується процесуальна сторона взаємодії особистості із соціальним середовищем. В другому випадку – результат цієї взаємодії, тобто адаптованість.

Серед ознак і якостей адаптованості індивіда до соціального середовища слід віднести:

- набуття статусу, місця в соціальній структурі суспільства;
- знаходження умов для розвитку особистості;
- набуття нових якостей в результаті зміни захисних механізмів;
- вільне володіння вербальними та невербальними засобами соціальної взаємодії;
- здатність самому справлятися із складними стресовими ситуаціями;
- установки на активну взаємодію із середовищем;
- прийняття соціальної ролі;
- продуктивність;
- насолода життям;
- конструктивне вирішення конфліктних та напружених ситуацій;
- здатність брати відповідальність на себе за свої вчинки;
- емоційно-насичені зв'язки з людьми;
- наявність емпатії;
- виникнення суб'єктивного почуття задоволення соціальними стосунками, працею, життям.

Потрібно зазначити, що успішна адаптованість особистості залежить як від соціальних характеристик індивіда (вік, стать, освіта, сімейний статус), так і від індивідуально-психологічних характеристик (потреби, цінності, особистісні якості, рівень стресостійкості та ін.). О. І. Новікова зазначає, що процес соціально-психологічної адаптації у осіб старше сорока років, а тим більше у людей похилого віку, протікає набагато болючіше, ніж у молодих людей. Реакція дітей дошкільного віку, молодших школярів на ситуацію переміщення залежить, в багатьох випадках, від реакції батьків, від їх вміння подолати кризові ситуації, від їхньої

підтримки та витримки. Але іноді, коли батьки в депресивному стані, дитина може взяти на себе їхні ролі, відбувається зміна ролевих позицій (дитина готує їжу, знає, які потрібно дати ліки, як вивести із запою).

За даними Є. І. Філіппової жінки мають якісно низькі, у порівнянні з чоловіками, адаптаційні можливості, вони сприймають себе більш неспокійними, невпевненими [8]. Хоча це питання потребує більш детального емпіричного вивчення.

Вплив рівня освіти на успішність процесу соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів розглядався в роботах Ч. Малера, Л. Косінські, які висловили думку про те, що високий рівень освіти є запорукою успішної та більш швидкої адаптації. Але на думку В. В. Гріценко, освіта має вплив не стільки на швидкість протікання адаптації, скільки на наявність більш широких можливостей в розумінні того, що відбувається, більш глибокого розуміння свого місця і ролі в нових умовах життя [3].

Ми живемо в ситуації визначеності, кожен наш день раціональний, ми живемо базовою вірою – є наше життя, ми отримуємо заробітну платню, пенсії, передаємо досвід, вмираємо. Але між вчора й сьогодні може відбутися будь-яка подія (новина, втрата, війна, стихійне лихо, необхідність покинути місце свого постійного проживання), тобто перешкода. Кризові події можуть слідувати одне за одним і наші адаптивні можливості до них не підготовлені, що порушує нашу безперервність. Існують основні види безперервності:

1) Когнітивна – це наші уявлення про світ, розуміння, знання про конкретну ситуацію, наша здатність робити висновки і аналізувати ситуацію.

2) Соціально-рольова – криза змінює рольову позицію людини. Наприклад, жінка, яка втратила чоловіка, годувальника, змушена освоювати нову для себе роль. Чи рольова позиція чоловіка, як годувальника, може змінитися внаслідок того, що він втратив руку чи ногу на війні. Чи рольова позиція людини похилого віку – прийняття необхідності виходу на пенсію. Чи внаслідок вимушеного переміщення людина втрачає свою престижну роботу і вимушена випробувати нову для себе професійну роль, нижчу за статусом.

3) Міжособистісна – позиція людини в сім'ї, в спілкуванні з колегами, з друзями. Вимушене переміщення пов'язане з порушенням родинних, дружніх, виробничих стосунків, що спричиняє звуження кола спілкування і потребу у встановленні нових міжособистісних зв'язків.

4) Суспільна – пов'язана з груповою приналежністю.

5) Особистісна – пов'язана з особистісною ідентичністю, відповіддю на запитання «Хто Я?».

6) Історична – пов'язана з відповіддю на запитання «Звідки Я?»

В ситуації зміни соціального середовища всі ці безперервності порушуються, що утруднює процес соціально-психологічної адаптації.

Стан, який переселенці нерідко відчувають в іншій країні, американський антрополог К. Оберг назвав «культурним шоком», стверджуючи, що входження в нову культуру для кожної людини є заплутаним, дезорганізуючим переживанням. Деякі автори уточнювали розуміння культурного шоку, використовуючи поняття «культурна втома», «рольовий шок». П. Бок описав культурний шок як емоційну реакцію, що виникає внаслідок нездатності зрозуміти, проконтролювати і передбачити поведінку інших. Інші автори пов'язували культурний шок з невизначеністю норм і очікувань, і тому, із складностями контролю над ситуацією та її прогнозуванням.

Ситуація вимушених переселенців в Україні полегшується тим, що це не нове культурне середовище, це територія однієї держави, це одна мова, практично однакові культурні традиції, хоча і в цьому контексті виникають проблеми соціальної, культурної, рольової адаптації і відтворення безперервності свого існування.

Проблема соціально-психологічної адаптації особистості в ситуації зміни соціального середовища повинна вирішуватися на наступних рівнях:

1. *Макрорівень*. Проблему необхідно вирішувати на рівні «держава – група вимушених переселенців». Адаптуватися до зміни соціального середовища можливо реалізувавши, в першу чергу, свої базові, вітальні потреби. Тому, потрібна підтримка держави в пошуку житла, отриманні роботи, медичної допомоги, забезпечення прав на освіту, відпочинок і т.ін. Досвід інших країн, які пережили на собі подібні соціальні катаклізми показує, що невирішені соціальні питання людей, які опинились в складних життєвих ситуаціях можуть обернутися через 5-7 років зростанням деструктивних форм поведінки, підвищеною алкоголізацією, суїцидальною поведінкою, глибокими формами депресії. Тому, роль держави повинна полягати не тільки в соціальній підтримці, але й формуванні розгалуженої мережі психологічних центрів з надання психологічної підтримки, допомоги, створення реабілітаційних центрів.

2. *Мезорівень*. Цей рівень передбачає, що процес соціально-психологічної адаптації повинен здійснюватися на рівні «група переселенців – група місцевого населення». Потрібно знайти ефективні інструменти взаємодії місцевих громад з людьми, що вимушено змінили місце свого проживання, допомогти їм адаптуватися до нового культурного середовища, до нової місцевості, до історії краю. Важливо не створити стереотип про переселенців, як про безпорадних, або, навпаки, таких, що постійно невдоволені і потребують до себе особливого відношення, не створити міф про них, як про «інших». Потрібно визнати, що відношення місцевого населення неоднозначне, деякі люди приймають і розуміють складність вимушеної міграції, а деякі проявляють агресію, гнів, що дійсно має бути, так як військові дії і втрати не залишили людей осторонь. Робота місцевих соціально-психологічних центрів повинна бути зосереджена на питання інформування місцевого населення про проблеми вимушено переміщених осіб, розвиток толерантності, взаємодопомоги, боротьба зі стереотипами.

3. *Мікрорівень*. Проблема соціально-психологічної адаптації може бути вирішена, коли люди, що вимушені були покинути місце свого проживання, будуть мати можливість спілкуватися один з одним, підтримувати один одного. Але стосунки між ними не завжди конструктивні, не завжди пронизані співчуттям один одному. Має місце вплив індивідуально-психологічних особливостей кожного з них, попереднього досвіду з подолання травмуючих подій, відмінність в матеріальних, психологічних ресурсах, політичні погляди. Переселенці, на перших етапах адаптації відчувають потребу спілкування з такими ж, як і вони, прагнуть до взаємної підтримки, взаємодопомоги. Обмін досвідом, переживаннями, почуттями дає їм можливість знайти нові життєві смисли і психологічні ресурси для відновлення.

Дуже важливим є позитивний приклад тих, хто швидко пристосувався до нового соціального середовища, хто зміг відновити надломлену соціальну, професійну, міжособистісну, рольову безперервність.

4. *Внутрішньоособистісний рівень*. Зміна соціального середовища поєднується з руйнуванням статусного положення, задумів на майбутнє, самореалізацією. Результатом соціально-психологічної адаптації є інтеграція людини в нове соціальне середовище,

задоволення життям, налагодження нових соціальних зв'язків, позитивне ставлення до теперішнього і планування майбутнього. Процес успішної соціально-психологічної адаптації нерозривно пов'язаний із можливістю ймовірного прогнозування свого майбутнього, цілепокладанням. На думку Є. Головахи і О. Кроніка, відсутність життєвих планів пов'язується з відсутністю позитивного образу свого майбутнього. Така картина можлива завдяки вбудовуванню в особистісну ідентичність нового статусу – переселенець, прийняття його, відношення до ситуації, яку прийшлося пережити, як однієї з подій свого життя.

Висновки. Процес соціально-психологічної адаптації людини до зміни соціального середовища не швидкий, не простий, насичений масою емоційних переживань, страхів, втратою віри в себе. Ситуація зміни соціального середовища – ситуація переселення – це ситуація екстремальна, що ставить завдання впоратися зі складними життєвими обставинами, потребує зусиль, які можуть знаходитись на межі адаптивних можливостей людини і переважати ресурси, які вона має. Тому вкрай важливим є вчасна психологічна допомога, психологічна підтримка на різних рівнях соціальних відносин.

Література

1. Балл Г. А. Понятие адаптации и его значение для психологии личности / Г. А. Балл // Вопросы психологии. – 1989. – № 1. – С. 119-122
2. Григорьева М. В. Теоретические и прикладные аспекты проблемы адаптации в психологии / М. В. Григорьева // Проблемы социальной психологии личности; [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://psyjournals.ru/sgu_socialpsy/issue/30302_full.shtml
3. Гриценко В. В. Социально-психологическая адаптация переселенцев в России / В. В. Гриценко. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2002. – 252 с.
4. Ключникова Л. В. Взаимосвязь социально-психологической адаптации переселенцев и межгруппового восприятия : На примере немцев, выехавших из стран СНГ на постоянное место жительства в Германии / Л. В. Ключникова // Дисс.. кандидата психологических наук : 19.00.05 Москва, 2001. – 182 с.
5. Константинов В. В. Зависимость успешной социально-психологической адаптации вынужденных мигрантов к новым условиям жизни от типа проживания / В. В. Константинов – Автореф...дисс. к.психол.н.; [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://nauka-pedagogika.com/psihologiya-19-00-05/dissertaciya-zavisimost-uspeshnosti-sotsialno-psihologicheskoy-adaptatsii-vynuzhdennyh-migrantov-k-novym-usloviyam-zhizni-ot-tipa-proz#ixzz3m5EABHvM>.
6. Павлов И. П. Мозг и психика : Избранные психологические труды / Под ред. М. Г. Ярошевского. – М. – Воронеж : Б.и. – М., 1996. – 320 с.
7. Шибутани Т. Социальная психология; Пер. с англ. В. Б. Ольшанского / Т. Шибутани. – Ростов н/Д, 1998. – 323 с.
8. Филиппова Е. И. Вынужденные мигранты и государство / Е. И. Филиппова // Законность. – 2000. – №6. – С. 23-24

Транслітерація

1. Ball G. A. Ponjatie adaptacii i ego znachenie dlja psihologii lichnosti / G. A. Ball // Voprosy psihologii. – 1989. – № 1. – S. 119-122

2. Grigor'eva M. V. Teoreticheskie i prikladnye aspekty problemy adaptacii v psihologii / M. V. Grigor'eva // Problemy social'noj psihologii lichnosti; [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa : http://psyjournals.ru/sgu_socialpsy/issue/30302_full.shtml
3. Gricenko V. V. Social'no-psihologicheskaja adaptacija pereselencev v Rossii / V. V. Gricenko. – M. : Izd-vo «Institut psihologii RAN», 2002. – 252 s.
4. Kljuchnikova L. V. Vzaimosvjaz' social'no-psihologicheskoy adaptacii pereselencev i mezhgruppovogo vosprijatija : Na primere nemcev, vyejavshih iz stran SNG na postojannoe mesto zhitel'stva v Germanii / L. V. Kljuchnikova // Diss.. kandidata psihologicheskikh nauk : 19.00.05 Moskva, 2001. – 182 c.
5. Konstantinov V. V. Zavisimost' uspešnoj social'no-psihologicheskoy adaptacii vynuždennyh migrantov k novym uslovijam zhizni ot tipa prozhivanija / V. V. Konstatninov – Avtoref...diss. k.psihol.n.; [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa : <http://nauka-pedagogika.com/psihologiya-19-00-05/dissertacija-zavisimost-uspešnosti-sotsialno-psihologicheskoy-adaptatsii-vynuždennyh-migrantov-k-novym-uslovijam-zhizni-ot-tipa-proz#ixzz3m5EABHvM>.
6. Pavlov I. P. Mozg i psihika : Izbrannye psihologicheskie trudy / Pod red. M. G. Jaroshevskogo. – M. – Voronezh : B.i. – M., 1996. – 320 s.
7. Shibutani T. Social'naja psihologija; Per. s angl. V. B. Ol'shanskogo / T. Shibutani. – Rostov n/D, 1998. – 323 s.
8. Filippova E. I. Vynuždennye migranty i gosudarstvo / E. I. Fillipova // Zakonnost'. – 2000. – №6. – S. 23-24

Литвинова О. В.

Проблема социально-психологической адаптации личности в ситуации изменения социальной среды

В статье представлено теоретическое обоснование проблемы изучения социально-психологической адаптации личности в ситуации изменения социальной среды. Определена актуальность представленной проблемы в связи со сложной политической, социально-экономической ситуацией в украинском обществе, а самое главное – в связи с боевыми действиями и появлением большого количества вынужденно перемещенных лиц. Проанализированы основные подходы к проблеме изучения социально-психологической адаптации в рамках деятельностного подхода, интеракционистского подхода, у представителей грузинской психологической школы. Определены особенности социально-психологической адаптации вынужденных переселенцев как процесс и результат (приобретение адаптированности). Показателем успешной социально-психологической адаптации индивида можно считать высокий социальный статус в данном обществе, психологическую удовлетворенность новой средой в целом и ее наиболее важными элементами. Констатируется, что существует связь успешности социально-психологической адаптации личности к новым социальным реалиям от пола, возраста, уровня образования, предыдущего жизненного опыта. Показано, что успешность социально-психологической адаптации личности в ситуации изменения социальной среды зависит от решения проблем вынужденных переселенцев на макро, мезо, микро и внутриличностном уровнях общественных отношений. Источников – 8.

Ключевые слова: адаптация, социально-психологическая адаптация, вынужденно перемещенные лица, культурный шок, адаптированность, жизненные ситуации, непрерывность жизни.

Litvinova O.V.

The problem of social and psychological adjustment of personality in the situation of changes in the social environment

Theoretical substantiation of the problem of studying social and psychological adaptation of the person in a situation of changes in the social environment is presented in the article. The relevance of the problem due to the difficult political, social and economic situation in the Ukrainian society and most important - in relation to the hostilities and the emergence of a large number of internally displaced persons is determined. The main approaches to the study of social and psychological adjustment in the activity approach, interactionist approach, representatives of the Georgian school of psychology are analyzed. Features of social and psychological adjustment of internally displaced persons as a process and its result (the acquisition of adaptation) are determined. An indicator of a successful social and psychological adjustment the individual can be considered a high social status in the society, the psychological satisfaction of the new environment as a whole and its most important elements. It was stated that there is a connection of success of social and psychological personal adaptation to the new social realities of gender, age, education, previous experience. It is shown that the success of social and psychological personal adaptation in a situation of change of social environment depends on the resolution of problems internally displaced persons to macro, meso, micro and intrapersonal levels of social relations. Sources – 8.

Key words: adaptation, social and psychological adaptation, internally displaced persons, culture shock, adaptation, life situations, the continuity of life.

Літвінова Ольга Володимирівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, педагогіки та філософії Кременчуцького національного університету ім. М. Остроградського.

УДК 159.922.76-056.34

Літвінова О. В., Коробова А. О.

**ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ
ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДИТИНИ З АУТИЗМОМ**

В статті представлена проблема вивчення емоційної сфери дитини, яка має діагноз «ранній дитячий аутизм», визначено актуальність даної проблеми у зв'язку із підвищенням кількості таких дітей згідно статистичних даних. Аналізуються основні теоретичні підходи до вивчення проблеми розвитку дитини, яка страждає на аутистичні розлади, що представлено в роботах зарубіжних (А. Аспергер, Б. Бетельгайм, Е. Блейлер, Л. Каннер, З. Фрейд) та вітчизняних (С. Мнухін, В. Лебединський, К. Лебединська, О. Нікольська, Т. Морозова та ін.) науковців. Зроблено аналіз основних показників емпіричного дослідження особливостей емоційного розвитку дітей дошкільного віку, що мають аутистичні розлади у порівнянні з дітьми, які мають нормальний нейротиповий розвиток. З'ясовано, що діти, які в

238